

7. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення виробила свої практики захисту національного простору. URL: <https://www.nrada.gov.ua/zayava-natsionalnoyi-rady-regulyator-napolyagaye-na-neobhidnosti-vnesennya-zmin-utochnen-deyakyh-zakonodavchyh-norm-u-sferi-zahystu-natsionalnogo-teleradioinformatsijnogo-prostoru>.

8. Меморандум про співробітництво у сфері регулювання телерадіомовлення між Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення та Комісією з питань радіо і телебачення Литовської Республіки. URL: <https://www.nrada.gov.ua/memorandum-pro-spirovbitnytstvo-u-sferi-regulyuvannya-teleradiomovlennya-mizh-natsionalnoyu-radoyu-ukrayiny-z-pytan-telebachennya-radiomovlennya-ta-komisiiyeyu-z-pytan-radio-telebachennya-lytovskoyu>.

9. Кримінальний кодекс Республіки Казахстан містить статтю 274 «Поширення завідомо неправдивої інформації». URL: <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/K1400000226#z1017>.

10. У Китаї Державне управління з питань кібербезпеки у 2016 році видало постанову з питань запобігання і недопущення поширення неправдивих інформаційних повідомлень в інтернет-просторі. URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-parliament-cyber/china-adopts-cyber-security-law-in-face-of-overseas-opposition-idUSKBN132049>.

11. В Єгипті діє закон, що наділяє владу країни правом блокувати акаунти в соціальних мережах і притягувати до відповідальності журналістів за поширення фейкових новин. URL: http://rapsinews.ru/incident_publication/20181221/292876054.html.

12. Малайзія упразднює «антифейковий закон». URL: <https://www.stopfake.org/malajziya-uprazdnyayet-antifejkovyj-zakon>.

13. WhatsApp в Індії обмежив можливості поширення інформації на вимогу уряду. URL: <http://d-russia.ru/whatsapp-v-indii-ogranichil-vozmozhnosti-rasprostraneniya-informatsii-po-trebovaniyu-pravitelstva.html>.

14. Парламент Сінгапуру прийняв закон про боротьбу з фейковими новинами. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/586313.html>.

15. У Великобританії парламентарі запропонували накладати штрафи за поширення фейкових новин на такі інтернет-компанії, як Facebook, Google і Twitter. URL: https://antikor.com.ua/articles/225210-rejestr_brehuniv_shtrafi_ta_blokuvanija_v_sotsmerekah_jak_deputati_hochutj_borotisja_z_fejkami.

16. Євросоюз розробив план протидії дезінформації в мережі Інтернет. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/eu-misinformation-fake/29740123.html>.

УДК 342.127

РЕФОРМУВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

REFORMING OF LEGAL EDUCATION

Хохлова І.В.,

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Установлено, що в сучасних умовах підвищення якості правової вищої освіти в Україні є питанням важливим як з ідеологічного, соціального, так і з економічного боку. Його актуальність зумовлена об'єктивними чинниками: по-перше, від рівня правової освіти держави залежить ефективність розвитку країни та її глобальна економічна конкурентоспроможність; по-друге, якість правової освіти безпосередньо впливає на забезпечення конкурентоспроможності випускників вищої школи на ринку праці. Серед найголовніших завдань, які стоять перед Україною на шляху досягнення мети з підвищення якості правової освіти в державі, одним із пріоритетних є вдосконалення чинного законодавства щодо правової освіти.

Визначено, що бум юридичної освіти в Україні, який почався в 1991–1992 рр., викликаний такими причинами: розвитком ринку та підприємництва, похваленням політичного життя, активним законотворчим процесом, зростанням злочинності і необхідністю боротьби з нею в межах права тощо. Але є і зворотний, непривабливий бік цих процесів: лавиноподібне зростання кількості дрібних комерційних вузів зі слабким викладацьким складом і низькою якістю навчання призвело лише до хвилі правового невігластва.

Доведено, що юридичну освіту варто розглядати як одну зі сфер подальшого правового розвитку європейського континенту; юридична освіта повинна відгукуватися як на розвиток права, так і на умови його розвитку, що мають культурну, соціальну й економічну природу. У кінцевому підсумку, як бачиться, право, задіюючи ресурси юридичної освіти, має забезпечити ще більші можливості розвитку суспільства й особистості. За всі роки незалежності України нині юридична освіта переживає найбільшу потребу реформування не тільки в нормативному забезпеченні, але й у розумінні того, що завдання юридичної освіти полягає в підготовці фахівців, які відповідають сучасним потребам суспільства. Також потрібно пам'ятати, що Україна є членом Ради Європи, учасницею багатьох європейських конвенцій і договорів. І вже зараз можна порушити питання про вивчення європейського конституційного права, про введення спецкурсів із політики європейської інтеграції, особливостей міжнародних фінансових відносин тощо.

Ключові слова: вища освіта, вища юридична освіта, реформування юридичної освіти, стандарти юридичної освіти, правова освіта в державі.

It is established that in today's conditions the improvement of the quality of legal higher education in Ukraine is an important issue, both from an ideological, social and economic point of view. Its relevance is predetermined by objective factors: firstly, the effectiveness of the country's development and its global economic competitiveness depends on the level of legal education of the state; secondly, the quality of legal education directly influences the competitiveness of graduates of higher education in the labor market. Among the main tasks facing Ukraine towards achieving the goal of improving the quality of legal education in the state, one of the priorities is to improve existing legislation on legal education.

It is determined that the boom of legal education in Ukraine, which began in 1991–1992, was caused by the following reasons: market development and entrepreneurship, revival of political life, active legislative process, increase of crime and the necessity to fight it within the framework of law and others. But there is a reverse, unattractive side of these processes: the avalanche-like increase in the number of small commercial universities with a weak teaching staff and low quality of training led only to a wave of legal ignorance.

It is proved that legal education should be considered as one of the spheres and means of further legal development of the European continent; legal education should respond both to the development of law and to the conditions of its development that have a cultural, social and economic nature. Ultimately, as you can see, the law, employing the resources of legal education, should provide even greater opportunities for the development of society and personality. For all the years of Ukraine's independence, legal education is currently facing the greatest need for reform not only in normative provision, but also in understanding that the task of legal education is to train specialists who meet the modern needs of society. We also need to remember that Ukraine is a member of the Council of Europe, a member of many European conventions and treaties. And now it is possible to raise the question of studying European constitutional law, introduction of special courses on European integration policy, peculiarities of international financial relations, etc.

Key words: higher education, higher legal education, reform of legal education, legal education standards, legal education in state.

Постановка проблеми. У сучасних умовах підвищення якості правової вищої освіти в Україні є питанням важливим як з ідеологічного, соціального, так і з економічного боку. Його актуальність зумовлена об'єктивними чинниками: по-перше, від рівня правової освіти держави залежить ефективність розвитку країни та її глобальна економічна конкурентоспроможність; по-друге, якість правової освіти безпосередньо впливає на забезпечення конкурентоспроможності випускників вищої школи на ринку праці. Серед найголовніших завдань, які стоять перед Україною на шляху досягнення мети з підвищення якості правової освіти в державі, одним із пріоритетних є вдосконалення чинного законодавства щодо правової освіти.

Стан опрацювання проблематики. У сучасному науковому дискурсі з'явилися праці, присвячені дослідженням таких актуальних аспектів юридичної освіти, як: історія становлення та розвитку (Б. Андрусишин, А. Гуз, В. Кахнич, О. Костенко, І. Кучинська); майбутніх педагогів (Б. Андрусишин, А. Галавацька, І. Федоров, Д. Клочкова, О. Іваній, Л. Рябовол, С. Скворцова); правова компетенція інших спеціалістів (Л. Богданова, Г. Лазарчук, Н. Логінова, О. Макеєва, О. Кравченко); теорія і зміст (С. Гавриш, А. Колодій, В. Копейчиков, В. Опришко, О. Пометун, Т. Ремех, Л. Рябовол, В. Сутковий, І. Федоров, Т. Філіпенко, С. Шимон, Ф. Шульженко й ін.); методологія (І. Бенедик, О. Петришин, М. Цвік) тощо.

Мета статті – проведення аналізу сучасного стану юридичної освіти, визначення терміну юридичної освіти, визначення чинників, які впливають на якість юридичної освіти, аналіз проведених заходів реформи правової освіти.

Виклад основного матеріалу. Державна політика в галузі освіти полягає в тому, що Україна визнає її пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного й культурного розвитку суспільства [1, с. 124]. Основний закон України у ст. 53 гарантує кожній людині право на освіту. Воно закріплене у ст. 26 Загальної декларації прав людини (1948 р.), ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), ст. 28 Конвенції про права дитини (1989 г.). Отже, право на освіту можна розглядати як конституційне, основне, природне право людини.

Усі великі філософи приділяли увагу феномену освіти. І. Кант уважав, що «людина – єдине створіння, якому необхідно виховання. Під вихованням він розумів догляд, дисципліну і навчання разом з освітою». Г. Гегель зазначав, що «людина не володіє інстинктивно тим, що їй належить знайти. На такому положенні й засноване право на освіту» [2, с. 5].

Зміст права на освіту закріплений у Конституції України і включає такі правомочності: право на дошкільну освіту, право на основну загальну освіту, право на середню професійну освіту, право на вищу освіту.

Бум юридичної освіти в Україні, що почався в 1991–1992 рр., викликаний такими причинами: розвитком ринку та підприємництва, пожвавленням політичного життя, активним законотворчим процесом, зростанням злочинності і необхідністю боротьби з нею в межах права й ін. Але є і зворотна, неприваблива сторона цих процесів: лавиноподібне зростання кількості дрібних комерційних вузів зі слабким викладацьким складом і низькою якістю навчання призвело лише до хвилі правового невігластва.

Зазначимо, що сучасний стан вищої юридичної освіти визначається суперечливими характеристиками: кількість вищих навчальних закладів, які дають юридичну освіту, в Україні нині сягає майже 300, тоді як до 1991 р. було 6 державних. Водночас у Польщі їх налічується лише 25 (із них 10 – приватні), у Німеччині – 44 (із них 1 – приватний), у Франції – приблизно 80, у Великій Британії – 97, навіть у Сполучених Штатах Америки – менше 200 [3, с. 4].

Річ не тільки в тому, що дані навчальні установи не входять до системи державної освіти, декілька юридичних факультетів утворені в державних університетах та інститутах, але, на жаль, неправового профілю.

Юридична освіта передбачає засвоєння таких знань, що належать до галузі суспільних наук, які призначені для суто практичної діяльності. Юридичної освіти як правовій науці притаманне органічне поєднання теорії та практики. Звідси широкий діапазон знань і умінь, що виробляються у процесі правової підготовки, від засвоєння духу права, його глибокого розуміння до вміння враховувати найдрібніші деталі, ухвалювати відповідальні рішення, що стосуються долі людей. Юридична освіта – це і моральне виховання, його складовими частинами є формування в юриста моральних якостей, перетворення низки етичних вимог на непорушні принципи поведінки. Юридична освіта, як і юридична професія, у багатьох державах є однією з найпрестижніших. Зміни, що відбуваються сьогодні в нашій вищій школі, викликають особливу цікавість до організації навчання юристів.

Вимоги до змісту вищої юридичної освіти визначаються державою і змінюються відповідно до зміни рівня правового розвитку суспільства. У ст. 15 Закону України «Про освіту» зазначено: «Державні стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки в Україні. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форми одержання освіти» [4]. У ст. 30 цього Закону для вищої освіти встановлюються освітні й освітньо-кваліфікаційні рівні. Модернізація вищої юридичної освіти зумовлює розроблення принципово нових теоретичних, методологічних та організаційних засад удосконалення системи вищої юридичної освіти. Тобто для розуміння проблематики якості юридичної освіти потрібно визначити чинники, які впливають на якість [5, с. 123]. До чинників, що впливають на актуальні проблеми якості юридичної освіти, можна віднести такі:

- значні зміни в соціально-економічному житті та правовій сфері, що потребують від системи юридичної освіти адекватних перетворень;
- масове здобуття юридичної освіти, що зменшує якісний рівень професійної освіти юридичних кадрів;
- слабкий рівень попередньої освіти абітурієнтів, що передбачає значну реструктуризацію наповнення і способів юридичної освіти у вищій школі;
- нестача юридичних кадрів, які здатні належним чином виконувати обов'язки в умовах інтенсивно змінюваного ринкового господарювання, за надмірної кількості учнів-юристів, масово підготовлених за застарілими «освітніми стандартами»;
- низький показник професійної кваліфікованості педагогічних кадрів в окремих ЗВО, що забезпечують юридичну освіту;
- зміна професійного формулювання здобуття освіти протягом всього життя, у зв'язку із чим необхідно скоригувати його зміст, матеріально-технічне забезпечення навчального закладу, що забезпечує вищу юридичну освіту, і масштаби його ефективності в освітньому процесі, зокрема взаємопов'язані з мовним інтелектом випускника, бо він належить до суб'єктів активного спілкування [6, с. 115];
- зміна рівня фінансового забезпечення державних вузів, що надають юридичну освіту, що призводить до проблематики їхнього виживання і до залежності якості їхнього навчання.

Як відомо, Кабінет Міністрів України ще 10 квітня 2001 р. затвердив Програму розвитку юридичної освіти на період до 2005 р. У програмі зазначалася необхідність узгодження юридичної освіти зі світовими вимогами, створення умов для задоволення потреб громадян у сучасній юридичній освіті та реалізації права на працю за здо-

бутою спеціальністю, повне забезпечення потреб органів державної влади, правоохоронних органів, інших сфер юридичної практики у фахівцях-юристах. На жаль, не всі положення цієї програми були реалізовані.

Наступний етап датовано 2016 р. Міністерство освіти і науки України ініціювало пілотний проєкт із запровадженням єдиного фахового вступного іспиту з використанням організаційно-технологічних процесів здійснення зовнішнього незалежного оцінювання для вступу на навчання для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 081 «Право». Із 2017 р. цей досвід поширено на всі заклади вищої освіти, що готують правників за цією спеціальністю.

Уже кілька років в Україні реалізуються ініціативи з реформування юридичної освіти. Протягом 2016–2017 рр. напрацьовано Концепцію реформування юридичної освіти в Україні, на основі якої розроблено, а 28 вересня 2017 р. внесено до Верховної Ради проєкт закону «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» (далі – законопроект) [7]. Законопроектом запропоновано низку кроків, зокрема:

- запровадження «наскрізної» моделі здобуття юридичної освіти;
- запровадження Стандарту юридичної освіти та Стандарту освітньої діяльності для правничих шкіл;
- збільшення ролі практичної підготовки під час здобуття юридичної освіти;
- створення системи оцінювання правничих шкіл;
- визначення принципів правничої професії та доступу до неї;
- запровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту зі спеціальності «Право»;
- започаткування самоврядування правничих шкіл.

Тобто метою відповідного законопроекту став розвиток правової освіти, спрямованої на підготовку юриста відповідно до його фундаментальної ролі – затвердження верховенства права через захист прав і свобод людини. Проєкт закону визначав основи (Стандарт) юридичної (правової) освіти (перелік компетенцій, надбання яких гарантується юридичною освітою), а також установив

механізми оцінювання якості юридичної (правової) освіти і загального доступу до юридичної професії та критерії, яким повинні відповідати юридичні школи. Законопроект отримав велику кількість відгуків та критики, викликав негативну реакцію правової спільноти. Єриси були схвильовані не самою подією, а нерозумінням авторами концепції реформування правничої освіти та відсутністю юридичної техніки під час написання документа.

Не будемо забувати й про те, що Україна повинна виконати зобов'язання, які вона на себе взяла, приєднавшись до Болонського процесу. Ідеться про зміну статусу та вимог до освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра. Сьогодні диплом бакалавра не дає права на допуск до деяких кваліфікаційних іспитів. А вже диплом бакалавра в Україні свідчить лише про здобуття так званої неповної вищої освіти. Натомість вимоги Болонського процесу вказують на те, що здобуття особою освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра означає здобуття нею так званої базової вищої освіти, яка дає право на здійснення юридичної діяльності [8, с. 7].

Висновки. Отже, аналізуючи все вищезазначене, можна дійти висновку, що юридичну освіту варто розглядати як одну зі сфер подальшого правового розвитку європейського континенту; юридична освіта повинна відгукуватися як на розвиток права, так і на умови його розвитку, що мають культурну, соціальну й економічну природу. У кінцевому підсумку, як бачиться, право, задіюючи ресурси юридичної освіти, має забезпечити ще більші можливості розвитку суспільства й особистості. За всі роки незалежності України нині юридична освіта переживає найбільшу потребу реформування не тільки в нормативному забезпеченні, але й у розумінні того, що завдання юридичної освіти полягає в підготовці фахівців, які відповідають сучасним потребам суспільства. Також потрібно пам'ятати, що Україна є членом Ради Європи, учасницею багатьох європейських конвенцій і договорів. І вже зараз можна порушити питання про вивчення європейського конституційного права, про введення спецкурсів із політики європейської інтеграції, особливостей міжнародних фінансових відносин тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Олійник А. Теорія держави і права : навчальний посібник. Київ : Юрінком-Інтер, 2001. 176 с.
2. Шкатулла В. Право на образование. *Государство и право*. 1997. № 7. С. 5.
3. Гетьман А. Юридична наука України в умовах глобалізації. *Особистість. Суспільство. Право* : збірник наукових статей та тез наукових повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю Полтавського юридичного інституту, м. Полтава, 15 березня 2012 р. Харків, 2012. С. 3–8.
4. Про освіту : Закон України № 1060–XII від 23 травня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № № 37–38. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page_1.
5. Стецюк Л. Проблеми вищої юридичної освіти та шляхи їх вирішення. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2009. № 1. С. 123–124.
6. Косий М. Юридична освіта в Україні потребує негайної реформи. *Голос України*. 2008. С. 4–5, 45, 114–117.
7. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії : проєкт закону від 28 вересня 2017 р. № 7174. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62613.
8. Мандич Л. Державні стандарти юридичної освіти. *Юридична газета*. 2007. № 25. С. 7.